

**ÜLKEMİZİN EN BÜYÜK
SANAYİ KURULUŞU**

TÜPRAŞ

Petrol-İş
Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası

Mayıs 2005

Adres : Altunizade Mah. Kuşbakışı Sokak No:25
81180 Altunizade/Üsküdar, İstanbul

Tel : 0 216 474 98 70 Pbx

Telefax : 0 216 474 98 67-474 92 38

Website : www.petrol-is.org.tr

E-mail : petrol@tnn.net

Baskı : Sena

Petrol-İş Dergisinin ekidir.

Bu rapor, Petrol-İş Araştırma Servisi tarafından hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	5
RAFİNAJ SEKTÖRÜ VE TÜPRAŞ	8
Giriş	8
I- RAFİNERİ FAALİYETLERİ	11
II- TÜRKİYE'DEKİ RAFİNAJ SEKTÖRÜ VE TÜPRAŞ	16
1) Tüpraş'ın Kuruluşu ve Yasal Konumundaki Gelişmeler	17
2) Rafineri Faaliyetleri	19
a) Ham Petrol Temini	19
b) Rafineri Kapasiteleri ile Kapasite Kullanımları ve İşlenen Ham Petrol	20
c) Üretim.. ..	23
d) Yatırımlar	24
e) Satışlar ve Dış Ticaret	27
f) İstihdam ve Ücretler	30
g) Mali Durum	33

3) Tüpraş'ta Özelleştirme Girişimleri ve Yargı Süreci	35
4) Çeşitli Ülkelerdeki Bazı Petrol Şirketlerinin Mülkiyet Yapıları.....	42
III-SONUÇ	44
IV-ÖNERİLER	49

SUNUŞ

Petrol işlenerek ekonomik faaliyetlerde kullanılmaya baŐlandığından beri, uluslararası alanda hem ekonomik hem de politik koşulları belirleyen önemli bir güç olmaya devam etmektedir.

Dünyada petrol sektöründeki gelişmeler, hükümetler ve petrol şirketleri tarafından “ulusal sorun” olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan, petrol şirketlerinin mülkiyet yapılarındaki kamu paylarının belirli oranlarda korunmasına özen göstermektedirler.

Dünyanın paylaşılmasında önemli rol oynayan ve çok uluslu şirketler şeklinde faaliyet yürüten dünya petrol şirketlerinin hemen hemen tamamı, arama, ham petrol üretimi, taşıma, rafinaj, petrokimya, enerji ve dağıtım zinciri biçiminde dikey entegre bir yapıdadırlar. Petrol sektörünün geliştirilmesi yoluyla sanayileşme hedefi doğrultusunda, Türkiye’de de benzer bir yapının oluşturulması için, kamu girişimciliğiyle TPAO, BOTAŞ, Tüpraş, Petkim, POAŞ ve İpragaz’ı kapsayan bir entegre yapı oluşturulmuŐtur.

Ancak, Türkiye’de sanayileşmenin itici gücü olan bu kuruluşlar arasındaki entegrasyon, özelleştirme politikaları doğrultusunda parçalanmıştır. Böylece bu şirketler, dikey yapıdaki dünya petrol şirketleri karşısında güçsüzleştirilmişlerdir.

Gelişen tüm olumsuz uygulamalara rağmen ilgili kuruluşlarımız, sahip oldukları güçlü altyapılarıyla varlıklarını sürdürerek ürettikleri kaliteli ürünlerle sektörde rekabet etmektedirler.

27,6 milyon ton/yıl ham petrol işleme kapasitesi ile Türkiye’de rafineri sektöründe faaliyetlerini yürüten Tüpraş, aynı zamanda Türkiye’nin tek lastik ve sentetik kauçuk hammaddesi üreten 153 bin ton/yıl kapasiteli Körfez Petrokimya ve Rafinerisi’ne ve DİTAŞ’ın %80’lik kısmına sahiptir.

%51’lik kamu payının “blok satış” yöntemiyle özelleştirilmesi gündemde olan Tüpraş’ın faaliyetleri, bu çalışmamızda ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir.

Tüpraş’ın Türkiye ekonomisindeki yeri, toplumsal çıkarın korunmasındaki rolü ve ekonomiye katkısı göz önüne alındığında; **Tüpraş’ın özel sektöre devredilmesinin “geleceğimizi satmak” anlamına geldiği görülecektir.**

Tüpraş, Türkiye’nin en büyük sanayi kuruluşudur. 2004 yılında; 16,1 milyar dolar ciro, 491 milyon dolar net dönem kârı gerçekleştirerek ülke ekonomisine 8,2 milyar dolar katkı sağlamıştır.

Tüpraş, Avrupa’nın 5. büyük rafineri şirketi, bölgemizin en gelişkin rafinerisi ve ülkemizin ise tek rafineri şirketidir.

Toplam 2,1 milyar dolar tutarındaki yatırımlarıyla AB standartları ve kalitesinde ürün üretimi gerçekleştiren Tüpraş, AB ülkeleriyle rekabet etmektedir.

Nitelikli, yetişmiş ve örgütlü işgücüne sahip olan Tüpraş, yatırım ve personel giderleri dahil tüm harcamalarını devlete yük olmadan kendi özkaynaklarıyla karşılamaktadır.

Yeniden kurulma değeri 7,5-8 milyar dolar, piyasa değeri 3,5-4 milyar dolar olan bu stratejik kuruluşumuzun faaliyetlerini, kamu mülkiyetindeki yapısının korunması ile sürdürmesi toplumsal yarar açısından önem taşımaktadır.

Diğer yandan Türkiye gibi ham petrol üretimi düşük bütün ülkeler, işlenen ham petrolden en üst düzeyde katma değer yaratacak bir sanayi yapısı oluşturmak için rafineri-petrokimya entegrasyonunu sağlamışlardır.

Türkiye’de de bunun gerçekleştirilmesi için, güçlü bir yapıya sahip olan Tüpraş ve Petkim’in varlığı önemli bir olanaaktır.

Bu bakımdan yılların birikimiyle geliştirilen ve toplumsal mirasımız niteliğindeki bu kuruluşlarımızın, özelleştirme politikaları yoluyla yok edilmesine izin vermemeliyiz.

Tersine, ancak kamu eliyle gerçekleştirilebilecek rafineri-petrokimya bütünlüğünün sağlanması ve yurtiçi talebi karşılayacak yeni tesislerin kurulması, mücadelemizin asıl hedefi olmalıdır.

Saygılarımızla.

Petrol-İş Sendikası
Merkez Yönetim Kurulu

RAFİNAJ SEKTÖRÜ VE TÜPRAŞ

Giriş

Petrolün ticari amaçla üretilmeye başlaması, uluslararası alanda hem iktisadi hem de politik koşulları belirlemektedir.

Petrolün aranması ve üretimi sermaye ve teknoloji yoğun bir faaliyet olup, taşınması, rafinajı ve dağıtımı da çok büyük ölçekli girişimlerle gerçekleştirilmektedir.

Petrol sanayi, sermaye ve kullanılan emek gücü ile bir emperyalist tekel niteliğindedir. Bir yandan geliştiği ülke ekonomisinde tekelleşmeyi hızlandırmakta, aynı zamanda da uluslararası düzeyde hükümetleri, bu alandaki rekabete bizzat katılarak, dünyanın paylaşılmasında kendi petrol şirketlerinin sürekli ve doğrudan koruyucusu konumuna getirmektedir.

Bu sektörde tekelleşme süreci, üretimden dağıtıma doğru değil tersine, rafineri ve dağıtımdaki tekelleşmeden üretimdeki tekelleşmeye doğru olmaktadır.

Petrol rafinerisi ve taşıma faaliyetlerinin kontrolünü ele geçirenler, aynı zamanda üretim ve tüketimi; arz-talep ilişkisinden bağımsız olarak ve piyasada tekel fiyatını belirleyebilmektedirler.

Petrolün ekonomik faaliyetlerde kullanılmaya başlandığı ilk yıllarda oluşan fiyat istikrarsızlığı ve pazarda yaşanan karmaşa, bu şirketleri pazara egemen olabilmek için bir araya getirerek birleşmelerine yol açmıştır. **Bu süreç uluslararası alandaki petrol mücadelesinde, “Çok uluslu şirketler” biçiminde şekillenmeler olarak devam etmektedir.***

Zamanla önemli bir enerji kaynağı haline gelen petrol, hızla gelişen ve birbirlerinin nüfuz alanına girmek isteyen emperyalist ülkeler açısından, ordularını güçlendirmek için de “ulusal sorun” olarak görülmektedir.

19. yüzyılda önem kazanan petrol endüstrisinde faaliyet gösteren dünya petrol şirketlerinin, hemen hemen hepsi arama, üretim, taşıma, rafinaj, petrokimya, enerji ve dağıtım zinciri biçiminde dikey entegre bir yapıya sahiptirler.

Türkiye’de de benzer bir yapının oluşturulabilmesi için kamu girişimciliği yoluyla kurulan, TPAO, BOTAŞ, Tüpraş, Petkim ve POAŞ’dan oluşan bir entegre yapı ile petrol sektörünün geliştirilmesiyle sanayileşme hedeflenmiştir.

* Bugün, dünyanın en büyük 100 çok uluslu şirketinin, 8 tanesini petrol şirketleri oluşturmaktadır (BP, Shell, Total Fina Elf, ExxonMobil, ChevronTexaco, Eni, ConocoPhillips ve Repsol YPF). Bu şirketlerin, en büyük 100 şirketin toplam yurtdışı aktifleri içerisindeki payları %15, toplam yurtdışı satışları içerisindeki payları ise %23,6’dır. (Kaynak: World Investment Report 2004, UNCTAD)

Ancak, Türkiye’de sanayileşmenin itici gücü olan bu kuruluşlar arasındaki bu bütünlük, uygulanan ekonomik programlarla zamanla zayıflatılmış ve başlangıçta belirlenen hedeflerden giderek uzaklaşmıştır.

I- RAFİNERİ FAALİYETLERİ

Sektörün Tanımı:

Petrol ürünleri sanayi, ham petrolün rafinerilerde stoklanıp arıtılması ve üretilen ürünlerin dağıtım şirketleri aracılığıyla tüketicilere ulaştırılmasını sağlayan entegre bir yapıdadır. Temel girdisi ham petroldür.

Ham petrolden elde edilen sıvılaştırılmış petrol gazları (LPG), beyaz ürünler (benzin, jet yakıtı, gaz yağı, motorin) ve siyah ürün (çeşitli kalitelerde fuel oil) enerji üretiminde kullanılmaktadır.

Nafta, petrokimya ve gübre sanayinin ana hammaddesidir. Ayrıca elektrik üretim santrallerinde yakıt olarak kullanılmaktadır. Madeni baz yağlar ise katkı maddeleriyle harmanlama yapıldıktan sonra satışa sunulmaktadır.

Çeşitli kalitede asfaltlar ve solventler nihai ürünler olarak tüketiciye satılmaktadır. Slack waksar ve ekstraktar ise diğer sanayiler tarafından üretim girdisi olarak kullanılmaktadır.

Batı Avrupa ülkelerindeki ve Türkiye'deki rafineriler, geleneksel ham petrol kaynakları olan Ortadoğu ülkelerine göre tasarlanmıştır. Farklı özellikleri olan Hazar Bölgesi petrolünün işlenebilmesi için ilave masraf ve maliyet gerekmektedir.

Dünyada Rafineri Kapasiteleri (2003)
Çizelge-1

Ülkeler	Kapasite (milyon ton)	Toplam Dünya Kapasitesi İçinde Pay (%)
ABD	841	20,2
Rusya Federasyonu	274	6,6
Çin	273	6,6
Almanya	115	2,8
G. Kore	115	2,8
İtalya	114	2,7
Fransa	98	2,4
Brezilya	95	2,3
S. Arabistan	95	2,3
İran	74	1,8
İspanya	66	1,6
Hollanda	61	1,5
Arjantin	33	0,8
TÜRKİYE	32	0,8
Irak	32	0,8
Yunanistan	21	0,5

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy

Dünya rafineri sektörünün toplam üretim kapasitesi 4.167 milyon ton ve 2003 yılında gerçekleşen toplam üretim miktarı ise, 3.647 milyon tondur. K.K.O. ise ortalama %88 olarak gerçekleşmiştir.

Dünya toplam üretim kapasitesi içinde ABD %20,2 ile birinci sırada yer alırken bunu %6,6 ile Rusya ve Çin izlemektedir. Türkiye ise %0,8 paya sahiptir.

Tüpraş'ın dünya petrol ürünleri üretimi toplamındaki payı ise %0,61'dir. Dünyadaki toplam rafinaj kapasitesi içindeki payı, %0.66'dır.

Petrol ürünlerinin ihracatı (ve ithalatı), 2003 yılında 491 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Rafinerilerin yapımında, üretimi istenen ürünlerin türü, miktarı, özellikleri ve işlenecek ham petrolün türü gibi ölçütler önemli olmaktadır.

Rafineriler, bünyelerinde bulunan ünite tiplerine göre iki ana sınıfa ayrılmaktadır:

- **Basit Tip Rafineriler:** Bu tip rafinerilerde sadece damıtma kolonları, nafta oktan artırıcı reformer ve kükürt giderme üniteleri bulunmaktadır. Dönüşüm üniteleri olmadığından ham petrolden elde edilecek hasılat ve dolayısıyla rafineri marjı düşüktür. (ATAŞ bu tip rafineridir.)
- **Normal Dönüşüm Rafinerileri:** LPG, nafta, benzin ve motorin verimini artıran dönüşüm (kruking) ünitelerine sahip rafinerilerdir. Dönüşüm üniteleri kapasitesinin ham petrol işleme kapasitesine oranı, ham petrolden elde edilecek değerli ürün dağılımını belirlemektedir. (Tüpraş bu tip bir rafineridir.)

Üretim Yöntemi ve Teknolojisi:

Ham petrol, rafinerilerde çeşitli petrol ürünlerine ayrılma işlemine tabi tutulur. Sürekli gelişen rafinaj teknolojisi en ileri düzeylere ulaşmıştır. Pek çok sürecin ve işlemin standartlaştırıldığı bir sanayi haline gelmiştir. Beyaz ürün üretimini artırıcı dönüşüm üniteleri ile kurşunsuz benzin üretimi için oxygenate üretim ünitelerinin rafineri konfigürasyonları son yeniliklerdir.

Maliyetler:

Rafinaj sektöründe toplam maliyetin, %90'ını ham petrol oluşturmaktadır. Değişik kalitedeki ham petroler, borsalarda spot (günlük) ve vadeli fiyatlara göre işlem görmekte ve borsa fiyatlarına bağlı olarak yapılan anlaşmalarla ticareti yapılmaktadır.

Bu bakımdan rafinaj sektöründe maliyetler, ülkelere göre farklılık göstermemektedir. Önemli olan, ham petrolü en iyi değerlendirecek rafinaj teknolojisini uygulamak ve en yüksek hasılatı gerçekleştirecek üretimi yapabilmektir.

Hammadde ve Ürün İthalatı:

Türkiye ham petrol açısından dışa bağımlıdır. Ham petrol üretimi, yurt içi talebin ancak %9,2'sini karşılamaktadır. Rafinerilerde işlenen ham petrolün, %90,8'si ithal edilmektedir. LPG tüketiminin ise %75'i ithalatla karşılanmaktadır.

Diğer Sanayilerle İlişkileri:

Petrol ürünlerinin esas kullanım alanı enerjidir. LPG, nafta ve fuel oil, elektrik ve ısı üretim tesislerinde kullanılmaktadır. Ulaşım sektöründe de hammadde olarak kullanılmaktadır.

Ham petrolden üretilen ağır ürün olan asfalt, Karayolları, Belediye ve diğer kuruluşlar tarafından yol yapımında kullanılmaktadır.

Türkiye'de Taşımacılık:

Üretilen ham petrol, Dört Yol Terminali'ne ve Kırıkkale Rafinerisi'ne, Yumurtalık'tan Kırıkkale'ye boru hattı ile BOTAŞ tarafından taşınmaktadır.

Deniz tankerleri ile ham petrol ve ürün taşımacılığı, DİTAŞ ve diğer kuruluşlarca, petrol ürünlerinin tüketiciye ulaştırılması ise dağıtım şirketleri tarafından yapılmaktadır.

II- TÜRKİYE'DE RAFİNAJ SEKTÖRÜ VE TÜPRAŞ

- Türkiye'nin ilk modern rafinerisi, 1955 yılında TPAO tarafından Batman'da kurulmuştur. 1972 yılında ham petrol işleme kapasitesi 1,1 milyon ton/yıl yükselmiştir.
- 1953 yılında, T.C. Hükümeti ile petrol ürünleri dağıtım sektöründe faaliyet gösteren yabancı şirketlerden BP, Shell ve Mobil ortaklığı arasında yapılan özel bir anlaşma ile Mersin'de, 3,2 milyon ton/yıl ham petrol kapasiteli Anadolu Tasfiyehanesi Anonim Şirketi (ATAŞ) kurulmuştur. 1962 yılında işletmeye alınan şirketin kapasitesi 4,4 milyon ton/yıla çıkarılmıştır. Daha sonra %68'i BP, %27'si Raffinadenij Shell Mersin N.V., %5'i Marmara Petrol ve Rafineri İşleri A.Ş. ortaklığına dönüşmüştür.

Basit rafineri niteliğindeki ATAŞ, 2004 yılı sonlarında dönüşüm ünitesine yönelik yatırımın maliyetini yüklenmeyerek daha kârlı bir alan olan depolama faaliyetini yürütmek üzere rafineri faaliyetine son vermiştir.

- 24.08.1961 tarihinde İzmit'te sermayesinin %51'i TPAO'na, %49'u bir ABD şirketi olan California Texas Oil Corp. (CALTEX) ortaklığında 1,0 milyon ton/yıl rafinaj kapasiteli İstanbul Petrol Rafinerisi Anonim Şirketi (İPRAŞ) kurulmuştur. 1967, 1972, 1977 ve 1987 yıllarında yapılan kapasite artırım yatırımlarıyla rafinaj kapasitesi 11,5 milyon ton/yıla ulaşmıştır.

Kuruluş aşamasında, bu şirketteki CALTEX hissesinin, 10 yıl sonra TPAO'na devredilmesi hüküm altına alınmış ve buna dayalı olarak 12.03.1972 tarihinde CALTEX şirketinin payı, TPAO'na devredilmiştir.

- 1972 tarihinde 3 milyon ton/yıl ham petrol işleme kapasiteli İzmir Rafinerisi kurulmuş, 1982, 1984 ve 1987 yıllarında yapılan yatırımlarla kapasitesi 10 milyon ton/yıla yükseltilmiştir.
- 25.05.1983 tarihine kadar TPAO bünyesinde faaliyet gösteren İPRAŞ, bu tarihte yürürlüğe giren 60 Sayılı KHK ile kurulan Türkiye Petrol Kurumu'nun (PETKUR) bağlı ortaklığı haline gelmiştir.

1) Tüpraş'ın Kuruluşu ve Yasal Konumundaki Gelişmeler

- 28.10.1983 tarihli ve 98 Sayılı PETKUR'un Yeniden Düzenlenmesi Hakkındaki KHK'nin geçici 8. maddesine dayanılarak İPRAŞ'ın tüm varlık, borç ve hakları 16.11.1983 tarihinde kurulan TÜPRAŞ'a devredilmiş ve hukuki varlığı sona erdirilmiştir.
- Orta Anadolu Bölgesi'nin petrol ürünleri gereksinimini karşılamak amacıyla 14.8.1977 tarihinde, TPAO ve Romanya Industrial Export Import şirketi arasında imzalanan kredi anlaşması doğrultusunda

Kırıkkale'de kurulan Kırıkkale Rafinerisi 1986 yılında devreye alınmıştır. 5 milyon ton/yıl rafinaj kapasitesine sahip olan bu rafineriye ham petrol ikmali, BOTAŞ'a ait Ceyhan terminalinden boru hattı ile yapılmaktadır.

- 08.06.1984 tarih ve 233 Sayılı KHK ile Tüpraş, TPAO'ya yeniden bağlanmıştır. Böylece Tüpraş, Batman, İzmit, İzmir ve Kırıkkale Rafinerileri olmak üzere dört kamu rafinerisini bünyesinde toplayan ulusal bir rafineri şirketi haline gelmiştir.
- 09.05.1989 tarih ve 89/9 Sayılı Yüksek Planlama Kurulu (YPK) Kararı ile tamamı TPAO'na ait olan sermayesinin, %49'u Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı'na (bugünkü adı ÖİB) tahsil edilmiştir.
- TKKOİ Başkanlığı'nın 13.7.1990 tarih ve 90/3 no'lu Kararı ile özelleştirmeye hazırlamak amacıyla TPAO'ndan tamamen ayrılarak özelleştirme kapsamına alınmıştır.
- 3.9.2001 tarihinde Petkim Petrokimya Holding A.Ş., Petkim ile Tüpraş arasında yapılan bir protokol ile Petkim Yarımca Kompleksi'nin mevcut varlıkları, arazi ve arsa, yer altı ve yer üstü düzenekleri, makine, cihazlar, taşıtlar ve demirbaşlarınının 60 milyon dolar karşılığında Tüpraş'a devredilmesine karar verilmiştir. 1 Kasım 2001 tarihinde bu devir işlemi gerçekleştirilmiştir.
- 22.10.2002 tarih ve 2002/54 Sayılı ÖYK'ya dayalı olarak Deniz İşletmeciliği ve Tankerciliği A.Ş.'nin (DİTAŞ) kamuya ait %50,98 oranındaki hissesinin 16,5 milyon dolar bedelle Tüpraş'a devri gerçekleştirilmiştir. Böylece Tüpraş, daha önce sahip oldu-

ğu %29 oranındaki hissesiyle birlikte DİTAŞ'ın, toplam %79,98 payına sahip olmuştur.

2) Rafineri Faaliyetleri

a) Ham Petrol Temini

Ham petrol alımları; ülke tüketimindeki gelişmeler dikkate alınarak hazırlanan yıllık üretim programına paralel petrol üreticisi ülkelerin şirketleriyle imzalanan ikili anlaşmalarla yapılmaktadır. Bu anlaşmalar, ikili görüşmelerle yapılan, genellikle orta vadeli ve yenilenebilir sözleşmelerdir. Bunların yetersiz kalması durumunda serbest piyasadan alım yoluna gidilmektedir.

Yerli ham petrol alımı, üretici kuruluş (TPAO gibi) ve firmalarla imzalanan sözleşmeler uyarınca yapılmaktadır.

Ham Petrol Alımının Ülkelere Göre Dağılımı
Çizelge-2

Ülkeler	Miktar (bin ton)	Pay (%)
İran	5.778	23,56
Libya	4.849	19,77
Rusya	4.718	19,24
S. Arabistan	3.457	14,10
Irak	1.205	4,91
Suriye	400	1,63
Cezayir	399	1,63
Diğer	1.462	5,96
Toplam İthalat	22.267	90,80
Yerli	2.257	9,20
TOPLAM	24.524	100,0

Kaynak: Tüpraş (2004)

Tüpraş, 2004 yılında İran, Libya, Rusya, S. Arabistan, Irak başta olmak üzere çeşitli ülkelere 22.267 bin ton ham

petrol ithal etmiştir. Toplam 24.524 bin ton ham petrol alımının %90,8'ini ithalat yoluyla %9,2'sini ise yerli üretimden karşılamıştır. Toplam 5,6 milyar dolar karşılığı ithal edilen ham petrolün ortalama birim fiyatı 34,2 \$/varil olmuştur.

Tüpraş rafinerilerinde toplam 24.509 bin ton ham petrol işlenmiştir. Bu miktar ülkemizde işlenen ham petrolün (26,5 milyon ton) %92,5'ini oluşturmaktadır.

b) Rafineri Kapasiteleri ile Kapasite Kullanımları ve İşlenen Ham Petrol

2004 yılında ülkemizde 24,5 milyon tonu Tüpraş rafinerilerinde (%94,9), 1,3 milyon tonu ATAŞ rafinerisinde olmak üzere 25,8 milyon ton ham petrol işlenmiştir.

Kapasiteler, Kapasite Kullanımları ve İşlenen Ham Petrol
Çizelge-3

Rafineriler	Kapasite (milyon ton/yıl)	İşlenen Ham Petrol (bin ton)	K.K.O. (%)
İzmit	11,5	10.908	94,9
İzmir	10,0	9.337	93,4
Kırıkkale	5,0	3.336	66,7
Batman	1,1	928	84,4
ATAŞ	4,4	1.300	29,5
TOPLAM	32,0	25.809	80,7

Kaynak: Tüpraş (2004)

Tüpraş'a ait 4 rafineride, toplam 24,5 milyon ton ham petrol işlenmiştir. İzmit Rafinerisi'nde %94,9 K.K.O. oranı gerçekleştirilerek 10,9 milyon ton, İzmir/Aliağa Rafinerisi'nde %93,4 K.K.O. oranı ile 9,3 milyon ton, Kırıkkale Rafinerisi'nde %66,7 K.K.O. oranı ile 3,3 milyon ton ham petrol işlenmiştir. Batman Rafinerisi'nde ise, %84,4 K.K.O. gerçekleştirilmiş olup 0,9 milyon ton ham petrol işlenmiştir.

Toplam 27,6 milyon ton/yıl ham petrol kapasitesine sahip olan Tüpraş'ın, 2004 yılında K.K.O., %88,8 olmuştur. İşlenen ham petrolerin ortalama API (gravite) değeri, 32,9 olmuştur.

Tüpraş için temin edilen ham petrolün toplam değeri 2004 yılında, 5,6 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. 2003 yılında 4,2 milyar dolar olan temin edilmiş ham petrolün değeri, 2004 yılında %33,3 oranında artış göstermiştir. Bu artışa büyük ölçüde, yüksek petrol fiyatları yol açmıştır.

Körfez Petrokimya ve Rafineri Müdürlüğü

5.1.2001 tarih ve 2001/154 Sayılı ÖYK Kararı doğrultusunda 1 Kasım 2001 tarihinde Petkim Yarımca Petrokimya Kompleksi, 5 fabrika ile Tüpraş'a devredilmiştir. Körfez Petrokimya ve Rafineri Müdürlüğü adını alan tesiste, yardımcı işletmeler, SBR (kauçuk ünitesi), CBR (kauçuk ünitesi), KS (karbon siyahı), PS (Polistiren) ünitelerinde üretim faaliyetlerine devam edilmektedir.

Kapasite ve K.K.O.
Çizelge-4

Ürünler	Kapasite (ton)	K.K.O. (%)
KS	40.000	81,7
BDX	33.000	77,0
SBR	33.000	65,1
CBR	22.000	76,9
PS	27.000	8,2
TOPLAM	153.000	86,8

Kaynak: Tüpraş (2004)

Türkiye'nin tek bütadien 1.3 fabrikası olan BDX Ünitesi, SBR ve CBR fabrikalarında üretilen kauçuk hammaddesini üretmektedir. KS, SBR, CBR fabrikalarında üretilen karbon

siyahı ve kauçuk sadece Yarımca Kompleksi'nde üretilmektedir. Bu fabrikalarda kullanılan hammaddenin bir kısmı Petkim'den ya da ithalatla karşılanmaktadır. **Bu nedenle, rafineri-petrokimya entegrasyonu önem kazanmaktadır.**

Özelleştirme kapsamına alındığından yıllarca yatırım yapılmayan Petkim Yarımca tesislerinde, birçok fabrika kapatılmış, Tüpraş'a devrinden sonra çalışır vaziyette sadece 5 ünite kalmıştır. 2004 yılında;

- 40 bin ton kapasiteli KS fabrikasında, 32.686 ton KS, üretimi gerçekleştirilmiş, K.K.O. %81,7 olmuştur.
- 35 bin ton kapasiteli BDX fabrikasında 25,4 bin ton bütadien 1.3 yapılmış, K.K.O. %77,0 olarak gerçekleştirilmiştir.
- 21,5 bin ton SBR kauçuğu, 16,9 bin ton CBR kauçuğu üretilmiş K.K.O. oranları sırayla %65,1 ve %76,9 olmuştur. PS fabrikasında 2,2 bin ton üretim gerçekleştirilerek K.K.O. %8,2 olmuştur.

Toplam 153 bin ton kapasiteye sahip olan petrokimya tesisinde K.K.O., %86,8 olarak gerçekleştirilmiştir.

Petrokimya sektörü yeni ürün çeşidi ve kullanım alanları açısından sürekli gelişen bir sanayidir. Dünya genelinde petrokimya sanayindeki talep büyüme hızı, genel ekonomik büyüme hızından daha fazladır.

2004-2007 döneminde kapasite artışının her yıl için, %4 düzeyinde olması beklenmektedir. Son 7 yılda doğal ve sentetik kauçuk üretim ve tüketimleri yaklaşık iki kat artmıştır. Önümüzdeki yıllarda artacak olan talebe yönelik üretim artışları için yeni yatırımların yapılması gerekmektedir.

DİTAŞ (Deniz İşletmeciliği ve Tankerciliği A.Ş.)

Tüpraş'ın tek iştiraki olan DİTAŞ, mülkiyetinde olan veya kiraladığı tankerlerle yurtiçine ve yurtdışına deniz yolu ile ham petrol ve ürün taşıma alanında faaliyet göstermektedir.

16.03.1974 tarihinde kurulmuş olan şirket, 22.10.2002 tarih ve 2002/54 Sayılı ÖYK Kararı ile Tüpraş'ın bağlı ortaklığı olmuştur. Şirketin toplam 10 trilyon TL olan sermayesinin, %79,98'i Tüpraş'a, %20'si T.S.K.G.V.'na, %0,02'si ise İGSAŞ'a aittir.

c) Üretim

Rafinerilerde üretim, yüksek ısı ve basınç altında çeşitli kataliz ve katkı maddeleri kullanılmasıyla ham petrolden petrol ürünleri elde etmek şeklinde yapılmaktadır.

Üretim faaliyeti, yüksek ısı ve basınç altında, korozyonlu ortamda yapıldığından oluşan aksaklık ve arızaların hızla giderilmemesi üretim kaybına neden olmaktadır. Kataliz ve katkı maddeleri dünyada sayılı firmalar tarafından üretilmekte ve ülkemiz tamamına yakınına ithal etmektedir.

Ürün Bazında Üretim Miktarları
Çizelge-5

Ürünler (1000 ton)	2002	2003	2004
LPG	667,1	692,0	725,6
NAFTA	1.418,0	1.308,8	1.542,1
SOLVENT	2,8	2,8	2,4
BENZİN	3.066,0	3.390,8	3.167,9
PLATFORMAT	183,6	0,6	-
İZOMERAT	23,5	58,1	89,5
JET YAKITI	1.604,6	1.680,9	1.765,2
GAZ YAĞI	36,5	70,2	51,2
MOTORİN	6.808,6	7.218,7	7.192,1
FUEL OIL	5.616,1	5.778,2	6.096,8
ASFALT	1.245,5	1.410,1	1.390,6
HVGO	484,9	212,8	398,1
MADENİ YAĞ	298,6	283,6	291,6
KÜKÜRT	48,1	47,5	49,3
DİĞER	75,4	73,1	76,3
TOPLAM	21.579,1	22.228,2	22.838,6
Petrokimya Ürünleri			
KARBON SİYAHİ	37,5	39,6	32,7
KAUÇUK	36,0	34,9	44,6
POLİSTİREN	4,3	6,9	2,2
DİĞER	0,1	-	0,1
TOPLAM	77,9	81,4	79,6
GENEL TOPLAM	21.657,1	22.309,6	22.918,2

Kaynak: Tüpraş

Tüpraş'ta 2004 yılında satılabilir üretim, bir önceki yıla göre %2,7 artarak 22,8 milyon ton olmuştur. Petrokimya ürünlerinde ise 2004 yılı üretimi, 79,6 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Petrol ürünleri üretiminde ortalama verim %92,5 seviyesindedir.

d) Yatırımlar

Tüpraş, mevcut rafinerilerini modernize etmek, AB Çevre Mevzuatı ve yükümlülüklerine uygun AB standartlarında

ürün üretimini gerçekleştirerek rekabet gücünü artırmak amacıyla, 1999-2006 dönemini kapsayan Master Yatırım Planı çalışması başlatmıştır.

Toplam 2,1 milyar dolar tutarında olan yatırım planı çerçevesinde, 2001 yılından itibaren devreye alınan İzmir CCR-Reformer ve İzomerizasyon Üniteleri ve İzmit Rafinerisi İzomerizasyon Üniteleri sayesinde 98 oktan kurşunsuz benzin, İzmit, İzmir ve Kırıkkale Rafinerisi'nden 350 ppm kükürtlü motorin verilmeye başlanmıştır.

2005 yılı başlarından itibaren AB ile eş zamanlı olarak, İzmit, İzmir ve Kırıkkale Rafinerileri'nden 50 ppm kükürt içeren motorin üretilerek satışa sunulmaktadır.

İzmir Rafinerisi Dizel Kükürt Giderme Ünitesinin 2005, İzmit Rafinerisi Ünitesinin 2006, Kırıkkale Rafinerisi Ünitesi ise 2007 yılı ortalarında devreye alınmasıyla her üç rafineride de üretilen motorinin içeriği, AB ülkelerinden de önce 10 ppm seviyesine düşecektir.

Batman Rafinerisi'nde işlenen ham petrolün büyük bir bölümü, TPAO tarafından Batman ve civarında üretilen, küküdü yüksek (kükürt %4,5, API 19,7) ham petrolden sağlanmaktadır. Bu rafinerinin siyah ürün (fuel oil-6, asfalt) verimliliği yüksektir. Üretilen fuel oilin büyük bir miktarı civardaki mobil santrallere ve şeker fabrikasına satılmaktadır. 1999-2004 döneminde 14 trilyon TL yatırım gerçekleştirilmiş ancak, bunun %86'sı idame, yenileme ve tamamlama, %7'si yangın şebekesinin modernizasyonu, %7'si ise bilgisayar donanım ve yazılım alımına ilişkin yatırımlardır.

Batman Rafinerisi'nde de, diğer rafinerilerde gerçekleştirilen kâr artırımını ve motorindeki kükürt değerinin standartlara uyumuna yönelik yatırımların yapılması gerekmektedir.

Tüpraş, 2004 yılında 288,8 trilyon TL olarak programlanan yatırım harcamasının, %73'ünü (210,3 trilyon TL) gerçekleştirmiştir.

1990-2004 yılları arasında Hazine'den kaynak kullanmadan toplam 1,3 milyar dolar tutarında yatırım gerçekleştiren Tüpraş, geriye kalan 750 milyon dolarlık yatırımları için dış kredi ihtiyacını sektörde yarattığı itibar ve güvenilirliği sayesinde, Hazine garantörlüğü olmadan da rahatça karşılayabilmektedir.

Yeni Rafineri Kurulması

Türkiye'nin petrol ürünleri talebinin 2010 yılında yaklaşık 35-40 milyon tona ulaşması beklenmektedir. Teknolojik yatırımları açısından AB Çevre Mevzuatına uyumu gerektiren standartlarda ürün üretimine sahip olmayan yurtiçinde (ATAŞ gibi) ve bölgemizdeki rafinerilerin kapatılmasıyla rafineri açığı giderek büyümektedir.

Tüpraş'ın içinde yer aldığı coğrafi konum avantajı da göz önüne alınarak ortaya çıkan talebin karşılanması yeni rafineri yatırımını gerektirmektedir. Tüpraş, yeni rafineri yatırımlarının kârlılığını yükseltmek için, İzmit petrol rafinerisine ait yardımcı tesisleri ile bağlantılı, petrokimya tesisleriyle birlikte planlanan 10 milyon ton/yıl ham petrol kapasiteli yeni bir rafineri kurulmasına ilişkin çalışmalarını tamamlamıştır.

Toplam yatırım tutarı, 2,5 milyar dolar olarak öngörülen bu tesisin son ekonomik değerlendirme sonuçları; *Bugünkü Net Değeri: 2.477.429 bin dolar, İç Kârlılık Oranı: %13,2, Geri Ödeme Süresi: 5 yıl 10 ay* olarak belirlenmiştir.

2004 yılında 50 milyar TL ödenek sağlanan bu yatırım için, 33 milyar TL harcama yapılmıştır.

e) Satışlar ve Dış Ticaret

Ürünlere Göre Satış Miktarları Çizelge-6

Ürünler (1000 ton)	2002	2003	2004
LPG	2.580,0	2.138,6	1.623,8
NAFTA	1.387,5	1.302,2	1.517,9
SOLVENT	2,6	2,9	2,3
BENZİN	3.131,8	3.396,4	3.149,9
PLATFORMATE	202,4	0,04	-
İZOMERAT	27,2	58,1	102,4
JET YAKITI	1.619,2	1.682,2	1.756,0
GAZ YAĞI	36,2	51,4	61,7
MOTORİN	6.878,9	7.202,2	7.220,7
FUEL OİL	6.031,8	5.865,8	6.153,6
ASFALT	1.239,2	1.405,2	1.391,6
HVGO	477,4	211,5	390,3
MADENİ YAĞ	305,1	286,6	303,0
KÜKÜRT	50,9	47,3	44,6
DİĞER	75,6	98,2	86,8
TOPLAM	24.045,8	23.748,9	23.804,6
Petrokimya Ürünleri			
KARBON SİYAHİ	37,8	38,3	32,9
KAUÇUK	35,7	38,0	46,2
POLİSTİREN	5,5	7,9	2,5
DİĞER	-	2,4	2,8
TOPLAM	79,0	86,7	84,3
GENEL TOPLAM	24.124,8	23.835,6	23.888,9

Kaynak: Tüpraş

Tüpraş'ın yaptığı satışlar, 2004 yılında, 23,9 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Tüpraş satışlarının, 23,8 milyon tonunu petrol ürünleri, 84 bin tonunu ise petrokimya ürünleri oluşturmuştur. Petrokimya ürünlerinin, 125 tonu ihraç kayıtlı olmak üzere toplam 78,6 bin tonu, yurtiçinde satılmıştır. Aynı yıl, K.K.T.C.'ye de 138,1 bin ton petrol ürünü satılmıştır.

Petrol Ürünleri İhracatı
Çizelge-7

Ürünler (1000 ton)	2002	2003	2004
NAFTA	392,3	429,1	429,5
PLATFORMATE	202,4	-	-
KURŞUNSUZ BENZİN	891	1.017,5	1.000,9
İZOMERAT	23,5	58,1	102,4
GAZYAĞI	10,2	-	-
MOTORİN	486,3	744,5	301,7
FUEL OIL	230,4	419,1	1.007,8
HVGO	477,4	211,5	390,3
TOPLAM	2.713,5	2.879,8	3.232,6
K.K.T.C	115,3	119,9	138,1

Kaynak: Tüpraş

Tüpraş, 2004 yılında 3,2 milyon ton ihracat gerçekleştirmiştir. 2003 yılında 703 milyon dolar olan ihracat gelirini, %32,2 artırarak 929,6 milyon dolara çıkarmıştır. Ayrıca, Körfez Petrokimya ve Rafineri Müdürlüğü'nde de 5,7 bin ton ürün ihracatı gerçekleştirilerek 4,9 milyon dolar gelir elde edilmiştir.

Petrol Ürünleri İthalatı
Çizelge-8

Ürünler (1000 ton)	2002	2003	2004
LPG	1.948,0	1.388,8	893,7
MOTORİN	26,3	27,2	58,7
FUEL OIL (%3.5)	440,1	177,3	4,5
MADENİ YAĞ	8,8	29	13,6
TOPLAM	2.423,2	1.622,3	970,5

Kaynak: Tüpraş

Tüpraş, 2004 yılında 368,4 milyon dolar değerinde, 970,5 ton ürün ithal etmiştir. İthal kalemleri içerisinde en büyük payı 893,7 bin ton ile LPG (Likit Petrol Gazı) almaktadır. LPG ithalatının değeri, 339,6 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tüpraş, yurtiçi talepteki gelişmeler ile rafinerilerdeki gerçekleştirilen üretimi dikkate alarak, gerektiğinde petrol ürünü ithalatı yapmaktadır. Ayrıca, yurtiçi tüketimi karşılamak amacıyla dağıtım şirketlerinin talebi ve üretim dikkate alınarak LPG ithalatı da yapmaktadır. İthal edilen LPG'nin büyük bölümü yurtiçinde gaz dağıtımı yapan şirketlere satılmaktadır. Talep edilen miktarın çekilmemesi durumunda bu şirketlerden depo kirası almaktadır.

Petrol Ürünleri Üretimi, Satışları ve Pazar Payı
Çizelge-9

(milyon ton)	2002	2003	2004	2005*
Üretim	21,6	22,2	22,8	23,4
Satışlar	24,0	23,7	23,8	23,9
İhracat	2,7	2,9	3,2	5,0
Yurtiçi Satışlar	21,2	20,7	20,4	18,8
Türkiye Tüketimi	28,5	28,9	29,6	32,3
Pazar Payı (%)	74,4	71,6	68,9	58,2

Kaynak: Tüpraş

*Tüpraş'ın 2005 Programı

2003 yılında petrol ürünlerinde 28,9 milyon ton olan Türkiye tüketimi, 2004 yılında %2,5 oranında artarak 29,6 milyon tona ulaşmıştır. 2004 yılında Tüpraş, 20,4 milyon ton petrol ürününü yurtiçinde pazarlamış ve yurtiçi talebin %69'unu karşılamıştır.

2005 yılında yürürlüğe giren Petrol Piyasası Yasası doğrultusunda petrol piyasasının serbestleşmesinin ardından, Tüpraş'ın yurtdışı pazarlara da yöneleceğinden söz edilebilir. Bu nedenle Tüpraş, 2005 yılında pazar payının %58,2 olmasını öngörmektedir. 2005 yılında Tüpraş, üretimini artıracak olmasına rağmen yurtiçi satışlarının düşeceğini varsaymaktadır.

f) İstihdam ve Ücretler

Yıllara Göre İstihdam Durumu
Çizelge-10

Statü	2000	2001	2002	2003	2004
Kapsam Dışı	795	908	874	858	820
Kapsam İçi	3.586	4.085	3.842	3.870	3.741
TOPLAM	4.381	4.993	4.716	4.728	4.561

Kaynak: Tüpraş

Tüpraş'ta 2001 yılından itibaren çalışan sayısı her yıl giderek azalmış 2004 yılında 820 kişi kapsam dışı, 3741 kişi kapsam içi olmak üzere toplam 4561 kişiye düşmüştür. 2001-2004 yılları arasında istihdamda yaşanan daralma %8,7'ye ulaşmıştır.

Çalışanların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı
Çizelge-11

Öğrenim Durumu	Pay (%)
Lisans	19,0
Ön Lisans-Meslek Yüksek Okulu	8,1
Endüstri Meslek Lisesi	36,9
Lise	24,3
Ortaokul	6,6
İlkokul	5,1

Kaynak: Tüpraş

Nitelikli ve yetişmiş işgücüne sahip olan Tüpraş'ta çalışanların, %27,1'i üniversite, yüksek okul, %61,2'si endüstri meslek lisesi, lise, %6,6'sı ortaokul ve %5,1'i ilkokul öğrenimi yapmıştır.

Tüpraş'ta işletmenin yürütme işlevini yürüten, üretim birimlerinin koordinasyonunu sağlayan kapsam dışı personel ile, rafineri müdürlüklerinde görevli, üretimi sevk ve idare

eden kapsam dışı personel sayısının ve ücretlerinin yetersizliği çalışanları olumsuz etkilemektedir.

Kapsam içi personelle ilgili olarak ise, söz konusu sorunlara ek olarak yıllardır emeklilik ve diğer nedenlerle ayrılan nitelikli kapsam içi çalışanların yerine yeni personel alınmaması, taşeron işçi çalıştırılmasının yaygınlaşması yeni sorunlara yol açmaktadır.

Yüksek ısı ve basınç altında, riskli ortamda 24 saat üretim yapan rafinerilerde (özellikle vardiyalı çalışan ünitelerde) ortaya çıkan personel yetersizliği her yıl giderek artmaktadır. Oysa yeni işe alınacak personel, belli bir eğitim ve deneyim süresi sonunda ancak yararlı hale gelebilmektedir.

Tüpraş'ın ülke ekonomisindeki yeri ve önemi, tesisin üretim yapısı, çalışma koşulları, üretimin kontrolü ve güvenliği gibi konular dikkate alındığında, bu sorunların acilen çözülmesi büyük önem kazanmaktadır.

Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, yayınladığı Denetleme Raporları'nda, yukarıda belirtilen sorunlara ilişkin olarak, her yıl aynı doğrultuda uyarı ve önerilere yer vermektedir.

İşgücü verimliliği ve sektörde ücret seviyeleri incelendiğinde;

Tüpraş'ta işlenen ham petrol miktarının işçi sayısına oranı ile belirlenen işgücü verimliliğinin, yıllara göre gerçekleşme düzeyi çizelgedeki gibidir.

İşgücü Verimliliği
Çizelge-12

Yıllar	İşgücü Verimliliği İşlenen ham petrol (bin ton) /işçi sayısı
2000	4.931
2001	4.618
2002	4.994
2003	5.055
2004	5.374

Kaynak: Petrol-İş

İşçi başına işlenen ham petrol miktarı, 2000-2004 döneminde %8-14 arasında artarak, 2004 yılında yaklaşık 5,4 milyon ton/kişi olmuştur. İşgücü verimliliğinde 2001 yılına göre %14'lük bir artış gözlenmektedir.

Petrol Ürünleri Sanayinde Ücretlerin Ükelere Göre Dağılımı
(2000)
Çizelge-13

Ülkeler	ABD doları
ABD (1999)	4.896
Arjantin (1999)	4.007
Fransa	3.906
İspanya	3.101
İtalya	2.634
G. Kore (2001)	2.332
İran	1.825
TÜRKİYE	Petrol Ürünleri Geneli 1.735 TÜPRAŞ 1.432
Rusya (2001)	263

Kaynak: UNIDO, Petrol-İş

Petrol ürünleri sanayinde çalışan işçilerin, ülkelere göre aylık giydirilmiş ücretleri incelendiğinde; ürün standardı ve kalitesi açısından AB ülkeleriyle rekabet gücüne sahip olan Tüpraş'ta çalışan işçilerin, 2000 yılında aylık ücreti, 1.432 dolar olarak komşumuz İran'ın gerisindedir. Diğer

yandan, Türkiye’de petrol ürünleri sanayinde 1.735 dolar olan ortalama ücretlerin, AB ülkelerinin oldukça gerisinde olduğu görülmektedir.

g) Mali Durum

Bilanço (2004 Yılı Bağımsız Denetimden Geçmiş)
Çizelge-14

Göstergeler	Değer (Trilyon TL)	Değer (Milyon \$)
DÖNEN VARLIKLAR	3.124	2.328
Hazır Değerler	1.119	834
Kısa Vadeli Alacaklar	557	415
Stoklar	1.271	947
Diğer Dönen Varlıklar	177	132
DURAN VARLIKLAR	2.239	1.668
AKTİF TOPLAMI	5.363	3.996
KISA VADELİ BORÇLAR	1.740	1.297
Finansal Borçlar	71	53
Ticari Borçlar	685	510
Diğer Kısa Vadeli Borçlar	654	487
Alınan Sipariş Avansları	16	12
Borç ve Gider Karşılıkları	315	235
UZUN VADELİ BORÇLAR	429	320
ANA ORTAKLIK DIŞI ÖZ SERMAYE	19	14
ÖZ SERMAYE	3.175	2.366
Sermaye	250	186
Yedekler	412	307
NET DÖNEM KÂRI	659	491
Öz Sermaye Enflasyon Düzeltmesi Farkları	1.853	1.381
PASİF TOPLAMI	5.363	3.996

Kaynak: Tüpraş

- Toplam aktifleri yaklaşık 4 milyar dolar olan Tüpraş’ın, kısa sürede paraya çevrilebilir değerleriyle hazır değerleri toplamı 2,3 milyar dolar tuta-

rındadır. Bu rakam aynı zamanda, aktiflerinin %79,1'ini oluşturmaktadır.

- 2004 yılında borçlarını öz kaynaklarıyla karşılama oranı 2003 yılına göre 7,6 puan artarak %146,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu ise şirketin, mali yeterliliğe sahip olduğunu göstermektedir. Şirket, dönen varlıkları ile borçlarını tamamen karşılayabilmektedir.

Öz sermayesi 2,4 milyar dolar, net dönem kârı 491 milyon dolar olan Tüpraş'ın dönem kârı artışı, %40,4 olmuştur. Öz kaynaklara göre faaliyet kârlılığı ise, %28,9 olmuştur. Kısaca Tüpraş'ın mali yeterliliği ve mali kârlılığı her yıl artan bir olumluluk göstermektedir.

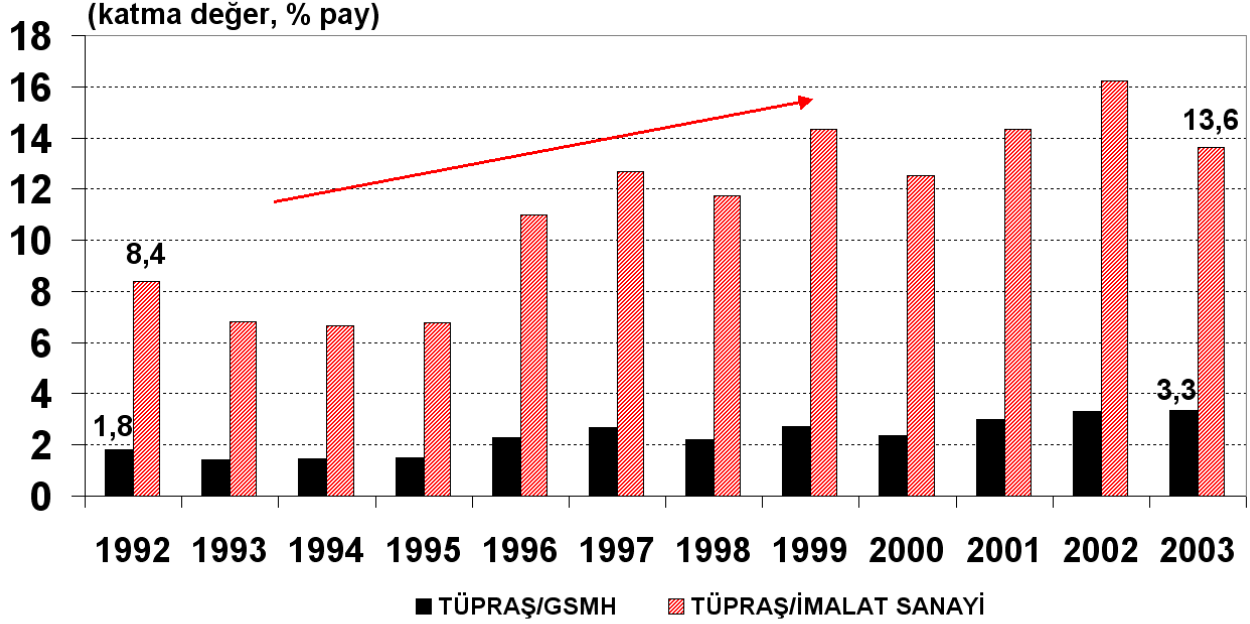
Özet Gelir Tablosu
Çizelge-15

Göstergeler	Trilyon TL	Milyon \$
Brüt Satışlar	21.613	16.105
Yurtiçi satışlar	20.138	15.005
Yurtdışı satışlar	1.475	1.099
Net Satışlar	11.487	8.560
ESAS FAALİYET KÂRI	748	557
Dönem Kârı	933	695
Vergi+Yasal Yükümlülükler	-269	-200
Ana Ortaklık Dışı Kâr	-5	-4
NET DÖNEM KÂRI	659	491

Kaynak: Tüpraş

Tüpraş 2004 yılında, 15 milyar dolar değerinde yurtiçinde, 1,1 milyar dolar değerinde yurtdışında olmak üzere toplam 16,1 milyar dolar ciro, 557 milyon dolar esas faaliyet kârı, 200 milyon dolar vergi ödemesi ve 491 milyon dolar net dönem kârı gerçekleştirmiştir. Hazineye 8,2 milyar dolar gelir (11 katrilyon TL) sağlamıştır.

Tüpraş'ın Türkiye Ekonomisindeki Yeri



Kaynak: DİE, İstanbul Sanayi Odası

Tüpraş'ın yarattığı brüt katma değer, ülkede yaratılan toplam katma değere oranı, 1992 yılında %1,8 iken bu oran, 2003 yılında %3,3 olarak gerçekleşmiştir. Yarattığı katma değer ile Tüpraş'ın, imalat sanayi içerisinde de, 2003 yılında %13,6 gibi önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Diğer yandan, 1992-2003 dönemi düşünüldüğünde, Tüpraş'ın Türkiye ekonomisindeki öneminin giderek arttığı açıkça gözlenmektedir.

3) Tüpraş'ta Özelleştirme Girişimleri ve Yargı Süreci

- Tüpraş, Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı'nın 13.7.1990 tarih ve Özelleştirme 90/3 Sayılı Kararı ile 4046 Sayılı Özelleştirme Yasası'nın 11. maddesi uyarınca özelleştirme kapsam ve programına alınmış sayılmıştır.

- 1991 yılında sermayesinin %2,5 oranı halka arz edilmiştir. 2000 yılına kadar herhangi bir özelleştirme uygulaması yapılmamıştır.
- Şirketin özelleştirme stratejisini belirleyen 25.11.1994 tarih ve Özelleştirme 94/2 Sayılı KOYK Kararı, 3.7.1995 tarih ve 95/50 Sayılı ÖYK Kararı ile iptal edilerek “özelleştirmenin satış yöntemiyle yapılması, yapılacak satışın İzmir/Aliağa, İzmit ve Kırıkkale Rafinerilerinin birlikte veya ayrı ayrı satışı şeklinde gerçekleştirilmesi...” biçiminde yeniden belirlenmiştir.

Özelleştirme hazırlık çalışmaları, 95/50 Sayılı Strateji Kararı çerçevesinde rafinerilerin bölünmesi yoluyla farklı şirketler oluşturulması ve bu şirketlerdeki kamu payının blok olarak satılması doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

- 12.10.1999 tarih ve 99/68 Sayılı ÖYK Kararı ile; özelleştirme stratejisinde, “halka arz” yöntemini de içerecek değişiklikler yapılmıştır.
- 12.5.2002 tarihinde Tüpraş hisselerinin, 2. halka arzı gerçekleştirilmiştir. Bir hisse fiyatı, 31.000 TL olarak belirlenmiş %15 oranındaki iskontoyla yurtiçi satışlarda hisse fiyatı 26.350 TL olmuştur. “En Büyük Halka Arz” olarak sunulan bu halka arz sırasında SPK’dan alınan izinle halka arz edilen satış opsiyonu dahil toplam halka arz oranı %31,5 olarak belirlenmiştir. Yaklaşık 1,2 milyar dolar kaynak gelen Tüpraş hisselerinin, 2. halka arzının tamamlanmasıyla İstanbul ve Londra Menkul Kıymetler Borsalarında işlem gören A grubu hisselerinin toplam sermayeye oranı %34,24’e yükselmiştir.

Toplam 369.665 kişiye hisse satışı yapılan bu “satış” sonrasında Tüpraş’ın toplam sermayesinin %15,4’lük oranı yabancıların eline geçmiştir.

- 10.9.2001 tarih ve 52 Sayılı, 13.6.2003 ve 39 Sayılı ÖYK Kararıyla, Tüpraş’ın ana sözleşmesinde 1990 yılında ihdas edilmiş olan imtiyazlı hisseye (Altın Hisse) tanınan hakların yeniden belirlenmesine ve bu hakların şirketteki kamu payının %50’nin altına düşmesinden itibaren geçerli olmasına, kamu payının toplam çıkarılmış sermayesinin %1’inin altına düşmesi halinde ise imtiyazlı hisseye tanınmış olan bütün imtiyazların sona ermesine ve bu hisselerin hamiline yazılı hale dönüştürülerek “A” grubu hisselerine ilave edilmesine karar verilmiştir.

13.6.2003 tarih ve 39 Sayılı ÖYK Kararı ile, imtiyazlı hisseye tanınan, şirket yetkili kurullarınca alınacak kararlar ilgili söz ve onay hakkı;

- Şirket ana sözleşmesinde, Yönetim Kurulu toplantı ve kâr nisabı ile “imtiyazlı hisseye” ait hakları etkileyecek değişiklikler ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) akaryakıt ihtiyacının öncelikle karşılanmasına yönelik yükümlülüğü ve bu yükümlülüğe ilişkin imtiyazlı hisseye tanınan hakları doğrudan veya dolaylı olarak etkileyecek her türlü ana sözleşme değişikliği yapılması,
- TSK’nın akaryakıt ihtiyacının, istenilen miktar, kalite ile zamanında karşılanması,
- TSK’nın akaryakıt ihtiyacının karşılanmasını kısıtlayacak ve/veya karşılanmasına engel olacak nitelikte, şirketin sahip olduğu rafinerilerden herhangi birinin kapatılması, satılması, herhangi bir tazyikat ile sınırlandırılması veya kapasitesinin %10’dan fazla azaltılmasına ya da şirketin bölünmesi veya başka şirket ile birleşmesi,

- Şirketin tasfiyesi,

konularıyla sınırlı olmak üzere yeniden belirlenmiştir.

- Tüpraş'ın %65,76 oranındaki kamu payının blok satış yöntemiyle özelleştirilmesi amacıyla 7.6.2003 tarihinden itibaren verilen ilanlarla ihaleye çıkmıştır. 18.9.2003 olarak belirlenen son teklif verme tarihi, gelecek taleplerin yanı sıra, Petrol Piyasası Yasası'nın yasalaşmasının sağlayacağı olumlu etkiler de göz önüne alınarak iki kez yeniden belirlenmiştir.

24.10.2003 son teklif verme tarihi itibarıyla, Anadolu Ortak Girişim Grubu ve Efremov Kautschuk GMBH olmak üzere iki teklif alınmıştır. İhale Komisyonu'nun 12.11.2003 tarihli kararı ile, fiyat tekliflerinin de açılması ve her iki teklif sahibi ile ihaleye devam edilmesine karar verilmiştir.

Anadolu Ortak Girişim Grubu 23.10.2003 tarihli teklif mektubunda; "%50'si hisse satış sözleşmesinin imza tarihinde peşin, geri kalan kısmı da şartnamede belirlenen koşullar çerçevesinde vadeli olmak üzere 906.224.944 dolar teklif vermiş, Efremov Kautschuk GMBH ise, 24.10.2003 tarihli teklif mektubunda; "ihaleyi kazanmaları halinde hisse satış sözleşmesinin imzalanacağı tarihte, 600 milyon doların peşin yatırılacağı" kabul edilmiş ancak fiyatı tespit ederken aşağıdaki varsayımları da kabul ettiklerini belirtmişlerdir. Bunlar;

- Kârın ihale şartnamesinde öngörülen şekilde dağıtılmasından sonra Tüpraş'ın hisse satış sözleşmesinin tamamlanma tarihinde nakitsiz ve borçsuz olarak satın alınacağı,

- Taslak Petrol Piyasası Yasası'nın, Bakanlar Kurulu tarafından TBMM'ne sunulmuş olduğu şekilde yasalaşacağı gibi belirtilmiştir.

13.1.2004 tarihinde teklif sahiplerinden kapalı zarf içinde nihai teklifler alınmış ve komisyonun aynı tarihli kararında, teklif sahiplerinin katılımı ile yapılan pazarlık görüşmesinde alınan nihai tekliflerin, Anadolu OGG 1.216.000.056 dolar, Efremov Kautschuk GMBH 1.302.000.000 dolar olduğunun tespit edildiği belirtilerek yapılan değerlendirme sonucunda, Tüpraş'ın %65,76 kamu payının, 1.302 milyon dolar bedelle Efremov Kautschuk GMBH'ye ihale şartnamesi çerçevesinde satılmasına, yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda teminatın irat kaydedilerek ihalenin iptaline, bu hususun ÖYK'nin onayına sunulmasına karar verilmiştir.

- 14.1.2004 tarihinde teklif sahiplerinin bildirim formları ve komisyon kararı Rekabet Kurulu'na gönderilmiştir. Kurul, 29.1.2004 tarihinde devralma işlemine izin vermiştir.
- 6.2.2004 tarih ve 10 Sayılı ÖYK Kararı ile satışa ilişkin ihale sonuçları, İhale Komisyonu kararında yer aldığı şekilde onaylanmıştır.

Şaibeli Bir İhale Uygulamasında Yargı Süreci

Tüpraş'ta örgütlü Petrol-İş Sendikası tarafından yapılan araştırmalar sonucunda sermayesinin %50'si, Tataristan'ın petrol şirketi Tatneft'in pazarlama şirketi Efremov'a, %49'u Virgin Adaları'nda Renix şirketine ait bir ortaklık olan Efremov Kautschuk GMBH'nin bir tabaka şirketi olduğu belgelerle ortaya konulmuştur.

- Petrol-İş Sendikası tarafından, hisselerin satışına ilişkin 7.6.2003 tarihli İhale İlanı ve bu ilana dayanak kararın, iptali ve yürütmenin durdurulması istemiyle Ankara 12. İdare Mahkemesi'nde dava açılmıştır. Mahkemenin, 1.12.2003 ve 2003/1013 E. Sayılı Kararı ile yürütmenin durdurulması isteminin reddine karar verilmiş, bu karara karşı yapılan itiraz da Ankara Bölge İdare Mahkemesi'nin 21.1.2004 tarih ve 2004/217 Sayılı Kararı ile reddedilmiştir.
- Tüpraş ihalesinde şartlı teklif veren Efremov şirketinin teklifinin ihaleye kabul edilmesi, İhale Komisyonu kararında ihalenin kapalı teklifle sonulandırılacağının kesin bir biçimde belirtilmemesi, değerlendirme halinde açık artırmaya gidilebileceği ifadesinin teklif sahiplerinin açık artırma beklentisiyle verebilecekleri azami değerden imtina etmelerine neden olmuştur. Komisyon açık artırmaya gitmeme iradesinin tekliflerin ihale büyüklüğü çerçevesinde birbirine yakınlığı karşısında gerekçeli olarak kararda yer almaması, kısaca kararın kamu yararına aykırı olduğu vb. gerekçeleri ile bir dizi yargı süreci yaşanmıştır.
- 13.1.2004 tarihli İhale Komisyonu kararının iptali işlemiyle Ankara 10. İdare Mahkemesi'nde,
- İhale kararının onaylanmasına ilişkin 6.2.2004 tarih ve 10 Sayılı YK Kararının iptali istemi ile Ankara 1. İdare Mahkemesi'nde dava açılmıştır.
- Ankara 10. İdare Mahkemesi 21.5.2004 tarih ve 2004/293 Sayılı Kararı ile İhale Komisyonu kararının yürütülmesinin durdurulmasına karar vermiştir.

- Söz konusu kararın, ÖİB tarafından temyiz edilmesi üzerine Ankara Bölge İdare Mahkemesi'nin 13.5.2004 tarih ve 2004/1478 Sayılı Kararı ile, Ankara 10. İdare Mahkemesi'nin yürütmenin durdurulmasına ilişkin 21.5.2004 tarihli kararının kaldırılmasına karar verilmiştir.
- Ancak, Ankara 10. İdare Mahkemesi 2.6.2004 tarih ve 2004/29 E. Sayılı Kararı ile bu defa İhale Komisyonu'nun 13.1.2004 tarihli kararının iptaline karar vermiştir.
- Söz konusu karara karşı ÖİB, Danıştay nezdinde temyize gitmiştir. Ancak, Danıştay 10. Dairesi'nin 26.11.2004 tarih ve 2004/8257 E. Sayılı Kararı ile Ankara 10. İdare Mahkemesi'nin 2.6.2004 tarihli iptal kararı oy çokluğuyla onaylanmıştır.
- Ankara 10. İdare Mahkemesi, 29.12.2004 tarihli ve 2004/1700 E. Sayılı Kararı ile 6.2.2004 tarih ve 10 Sayılı ÖYK Kararı'nı ve 7.3.2005 tarihli ve 2004/1856 E. Sayılı Kararı ile de, 7.6.2003 tarihli ihale ilanına ilişkin kararı iptal etmiştir.
- 3.3.2005 tarihinde ÖİB, Tüpraş'ın %14,76'lık kamu hissesini İMKB Toptan Satışlar Pazarında, arkalarında kimlerin olduğu bilinmeyen yurtdışında yerleşik 6 yabancı fona blok olarak devretmiştir. Bu devir işleminden gelen 446 milyon dolar, Hazine'ye aktarılarak borç ödemelerinde kullanılmıştır. Petrol-İş Sendikası, bu devrin yapılabilmesi için ÖİB'ye, özel yetki veren bir ÖYK kararı bulunmamasına karşın, gerçekleştirilen bu "satış işlemi"ne yönelik Ankara 12. İdare Mahkemesi'nde dava açmıştır. Yargı süreci devam etmektedir.

Tüpraş'ın yönetim yapısını değiştiren bu "satış"la birlikte Tüpraş'ın toplam sermayesinin, %30,16'sı yabancıların eline geçerek YABANCILAŞTIRMA yapılmıştır.

- Böylece Tüpraş'taki kamu payı %51'e düşmüştür. ÖİB geriye kalan %51 kamu hissesinin blok satış yöntemiyle özelleştirilmesine yönelik ihale ilanı için çalışmalarını sürdürmektedir.

4) Çeşitli Ülkelerdeki Bazı Petrol Şirketlerinin Mülkiyet Yapıları*

PEMEX (Meksika)

PEMEX, dünyadaki en büyük 3. ham petrol ve ürün üreticisi olup, aynı zamanda Güney Amerika'nın en büyük petrokimyasal madde üreticisidir.

Meksika Hükümeti, 1995 tarihinden sonra PEMEX şirketinin sadece Petrokimya Kompleksi'nin %49'unu özel kesime devretmiştir.

Bir devlet şirketi olan ve 140 bin çalışanı bulunan PEMEX petrol şirketi, 2004 yılında Meksika devleti hazinesine 37,8 milyar dolar kaynak aktarmıştır. Aynı yıl 1,3 milyar dolar zarar etmesine rağmen bu şirket, hala özelleştirilmiş değildir.

ENI (İtalya)

İtalya'daki 17 rafinerinin 5 tanesine sahip olan İtalyan enerji şirketi ENI, 1995 yılında özelleştirme programına alınarak önce sermayesinin %15'ini piyasaya açmış, daha

* Bu bölümdeki bilgiler, US Energy Information Administration (EIA) ile şirketlerin faaliyet raporlarından derlenmiştir.

sonraki yıllarda yapılan özelleştirmelerle kamu payı, %36 oranına düşmüştür.

HELLENIC PETROLEUM (Yunanistan)

Yunanistan, petrol ürünleri sektöründeki tüm üretimin %56'sını gerçekleştiren şirket, üçü Yunanistan'da, bir tanesi Makedonya'da olmak üzere 4 rafineriye sahiptir.

Özelleştirme sonucunda şirketteki kamu payı %35,5 oranına düşmüştür. Hükümet, yaptığı açıklamayla geriye kalan kamu payının hiçbir biçimde özel kesime devredilmeyeceğini belirtmiştir.

PETROBRAS (Brezilya)

Dünya toplam rafineri kapasitesinin %2,3 oranına sahip olan Brezilya'nın, rafineri kapasitesinin tamamına yakını, bir devlet şirketi olan Petrobras kontrol etmektedir.

Ülke genelinde 11 rafinerisi ile faaliyetlerini sürdüren Petrobras'ın %55,7 hissesi devlete aittir.

STATOIL VE NORSK HYDRO (Norveç)

Dünyanın pek çok bölgesinde faaliyetlerini yürüten Norveç petrol şirketi Statoil'deki kamunun payı, %70,9 oranındadır.

Diğer bir Norveç petrol şirketi olan Norsk Hydro, 1999 yılında %51 olan kamu payının %7'lik kısmını piyasaya açmıştır. Elde ettiği gelirle 2,6 milyar dolar bedel karşılığında bir özel petrol şirketi olan Saga Petroleum'u satın alarak bünyesine katmıştır. Yani, %7'lik devirden sağlanan kaynak, şirketin daha da güçlendirilmesi amacıyla yeni yatırımlarda kullanılarak değerlendirilmiştir.

III- SONUÇ

- Dünyadaki petrol şirketleri; arama, ham petrol üretimi, boru hattı ile taşıma, petrokimya ve enerjiyi içeren dikey entegre yapıdadırlar. Ayrıca kamu mülkiyetinde olan konumlarını koruyarak sürdürmektedirler.

Norveç petrol şirketi Statoil'in %71'i, Meksika petrol şirketi PEMEX'in tamamına yakını, İtalya enerji ENI'nin %36'sı, G. Kore ve Yunanistan petrol şirketlerinin önemli bir kısmı kamu mülkiyetindedir.

%51'i kamu mülkiyetinde olan ve Türkiye'nin tek rafineri şirketi Tüpraş, toplam 27,6 milyon ton/yıl ham petrol işleme kapasiteli İzmit, İzmir/Aliağa, Kırıkkale ve Batman'da kurulu 4 rafinerisiyle faaliyetlerini sürdürmektedir.

Ayrıca, 153 bin ton kapasiteli Körfez Petrokimya ve Rafineri Müdürlüğü'ne bağlı 5 petrokimya fabrikası ile, %80'ine sahip olduğu DİTAŞ'tan

oluşan varlıklarıyla petrol sektöründe üstün bir konumdadır.

Türkiye'nin petrol ürünleri depolama kapasitesinin yarısına sahiptir. Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe giren Petrol Piyasası Yasası'nın sağladığı dağıtım şirketi kurma olanağını kullanarak yapısını daha da güçlendirecektir.

- Doğal tekel niteliğini kamu yararı doğrultusunda çevre, insan sağlığı ve toplumsal çıkarı gözeterek kullanmaktadır.
- Türkiye'nin en büyük sanayi kuruluşudur. 2003 yılında yarattığı brüt katma değer in ülkemizde yaratılan toplam katma değere oranı, %3,3 olmuştur. Toplam imalat sanayi içerisinde ise bu oran, %13,6'ya ulaşmıştır.
- Tüpraş, Avrupa'nın 5. büyük rafineri şirketidir. Bölgemizdeki rafineriler, teknolojik yatırımları açısından yeni çevre yükümlülüklerine ve mevzuatına uyum sağlayamadıklarından kapanmak zorunda kalmaktadırlar.

Yeni rafineri kurulmasındaki maliyet artışları ve yatırım sürelerinin uzunluğu, dünya rafineri kapasitelerinde zaten varolan açığın büyümesine ve bu açığın kısa sürede kapatılamayacağını göstermektedir.

- Finans dergisi Forbes'un yayınladığı, "Dünyanın En Mükemmel Büyük Şirketleri" listesinde yer alan Tüpraş, Türkiye'nin itibarını yükselten bir MARKA durumundadır.
- Yaygın ve düşük maliyetle ham petrol temin etme seçeneklerine sahiptir.

- Ürün ikmal lojistik gücü yanında, rafineri-petrokimya entegrasyonunun sağladığı sinerji ile faaliyetlerini çeşitlendirme avantajına sahiptir.
- Coğrafi konumu, enerji kaynaklarına kolay ve ucuz ulaşabilmesini sağlamaktadır.
- Kapasite kullanım artışı, beyaz ürün verim artışı ve maliyet azaltıcı önlemleri alabilme olanaklarına sahiptir.
- Petrol ürünlerine ve petrokimya ürünlerine olan talep artışının yüksek olduğu bir pazara sahiptir.
- %27,1'i yüksek, %61,2'si endüstri meslek lisesi ve lise öğrenimi yapmış, teknik ve idari personeli bulunmaktadır. Dolayısıyla Tüpraş, nitelikli, birikimli, yetişmiş ve örgütlü işgücü ile dünya rafineri sektöründe rekabet edebilmektedir.
- 2004 yılında rafinerilerinde, toplam 24,5 milyon ton ham petrol işlenerek %88,8 K.K.O. gerçekleşmiştir.
- 22,8 milyon tonu petrol ürünü, 79,6 bin tonu petrokimya ürünü olmak üzere toplam 22,9 milyon ton ürün üretimi gerçekleştirmiştir. Petrol ürünleri üretiminde ortalama verim, %92,5 düzeyine ulaşmıştır.
- 1999-2006 dönemine ilişkin Master Planı çerçevesinde toplam 2,1 milyar dolar tutarındaki modernizasyon ve geliştirme yatırımlarının, 1,3 milyar dolarlık kısmını tamamlamıştır. Kalan 750 milyon dolar tutarındaki yatırımı devam etmektedir. Böylece AB ülkelerinden de önce Çevre

Mevzuatı'na uygun ürün üretimini gerçekleştirecektir.

- 16,1 milyar dolar ciro gerçekleştirmiştir.
- 929,6 milyon doları petrol ürünü, 4,9 milyon doları petrokimya ürünü olmak üzere toplam 934,5 milyon dolar ihracat geliri elde ederek döviz tasarrufu sağlamıştır.
- 557 milyon dolar esas faaliyet kârı ve 491 milyon dolar net dönem kârı gerçekleştiren Tüpraş, ülke ekonomisine 8,2 milyar dolar katkı sağlamıştır.
- Öz sermayesi 2,4 milyar dolar, sigorta değeri 4,4 milyar dolardır.
- Yeniden edinme değeri, 7,5-8 milyar dolardır.
- Piyasa değeri, 3,5-4 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır.

Türkiye ekonomisinin lokomotifi olma gücünü kamusal niteliğinden sağlayan Tüpraş özelleştirildiğinde;

- Özel tekel oluşacaktır. Kâr hırsına ve tekel fiyatlarına terk edilen petrol ürünlerinden, ulusal savunma kurumları ve halkımız ucuz ve kolay yararlanma olanağını kaybedecektir.
- Tüpraş'ın 2004 yılındaki yurtiçi pazar payı, %68,9 oranındadır. Yani %31,1 oranında pazar açığı bulunmaktadır.

Eğer yerli/yabancı özel kesim, bu alanda yatırım yapmak konusunda samimi iseler, bu

açığı karşılamak için yeni teknolojileri içeren yeni rafineri yatırımları yapabilirler.

Aksi takdirde, dışa bağımlılığımız artacak ve ÷lkemiz, petrol ürünlerinin açık pazarı konumuna gelecektir. Sektörde, üretimin, fiyatların ve pazarın kontrol ve denetimi tamamen yerli/yabancı özel şirketlere geçecektir.

- **Türkiye, Avrupa'nın en hızlı büyüyen petrol ürünleri pazarı konumundadır. Tüpraş'ın özelleştirilmesi, devam eden ve yeni yatırımların gerçekleşmesini riskli hale getirecektir.**
- **Azalan gelir kaybı yoksullaşmanın, işsizliğin artmasına neden olurken, sendikal yapılara müdahale edilerek, sendikasızlaştırma yaygınlaşacaktır.**

IV- ÖNERİLER

Türkiye gibi ham petrol üretimi düşük olan ülkeler, ithal edilen her bir varil ham petrole en üst düzeyde katma değer yaratacak bir sanayi yapısı oluşturmak zorundadır. Böylece, her türlü ürün ve yan ürün en uygun biçimde değerlendirilmiş olacaktır.

Dünyadaki petrol şirketleri, rafineri-petrokimya entegrasyonunu gerçekleştirerek maliyet verimliliklerini %30, vergi öncesi kârlılıklarını %25 artırabilmektedirler.

Uluslararası petrol şirketlerinin 20'sinin, toplam gelirindeki kimyasalların payı, %20-25, işletme kârlarındaki payları, %30-64 oranlarına ulaşmaktadır.

Dünya petrol sektöründe olduğu gibi, Türkiye'de de rafineri-petrokimya entegrasyonunun sağlanması için, güçlü yapılara sahip kamu kuruluşları olan Tüpraş ve Petkim'in varlığı, çok büyük bir olanaktır.

Tüpraş-Petkim bütünlüğü, her iki kuruluşun da maliyet verimliliğini ve kârlılığını artıracaktır. Bu değerli kuru-

luşların katma değeri yüksek alanlara yönelmeleri, rekabet güçlerini daha da artıracaktır.

Dünya örnekleri, söz konusu sanayi yapısının ancak kamu eliyle gerçekleştirilebildiğini göstermektedir. Çünkü özel sektör, kısa dönemde kâr sağlamayan, yoğun Ar-ge'ye dayanan ve entegre yapının gerektirdiği sermaye birikimine sahip olmadığından, bu tür stratejik yatırımlara yönelmemektedir.

İşte özelleştirmenin de temel amacı; yılların birikimi ile geliştirilen sermaye ve teknoloji yoğun kamu yatırımlarını, özel sektörün ucuz ve kolay bir şekilde ele geçirmesini sağlamaktır.

Diğer yandan, kapitalist ekonomilerde özel şirketler, sermaye sahiplerinin amaçları doğrultusunda faaliyet yürütürler. Mülkiyet biçimi de bu noktada önem kazanmaktadır.

Kamu kuruluşları kamusal amaçlarla faaliyetlerini sürdürmektedirler. Burada ise toplumsal çıkar asıl hedeftir.

Bu bakımdan geleceğimiz ve toplumsal refah için bu sanayi devleri özelleştirme kapsamından çıkarılarak, titizlikle korunmalı ve geliştirilmelidir.

- **Tüpraş yatırım, personel giderleri dahil bütün işletme harcamalarını devlete yük olmadan kendi öz kaynaklarıyla karşılamaktadır. Faaliyetlerini kârlı ve verimli bir biçimde sürdürerek, devlete büyük değerde gelir sağlamaktadır.**

Bu durumda, "Tüpraş neden satılıyor?" sorusunun iktisadi ve toplumsal herhangi bir açıklaması yoktur. Bu özelleştirme girişimi, tamamen ideolojik bir yaklaşımı barındırmaktadır.

- Tüpraş'ın yönetim, üretim, yatırım, istihdam, mali ve pazarlama politikaları ve kararlarına dışarıdan müdahale edilmemelidir.

Çünkü ekonominin kurallarına uygun çalışan Tüpraş, güçlü yapısını daha da güçlendirebilecek bir bölgesel enerji kuruluşu olma potansiyeline sahiptir. Bunun gerçekleşmesinin önündeki tek engel, siyasi iktidarların ele geçirdikleri gücü oylara tahvil etmek için yaptıkları siyasi müdahalelerdir.